

korte mededelingen

Familie-lief en leed onder Kluten in het Oostvaardersplassenreservaat

Tijdens een bezoek aan het vogelrijke gebied langs de Knardijk bij Lelystad op 5 juni 1997 kon ik weer eens van nabij onder gunstige weersomstandigheden een groot aantal klutenfamilies met hun nog kleine donsjongen observeren. Mijn waarnemingen werden gedaan vanuit de observatiehut 'De Grauwe Gans' en de waarnemingspost die als eerste wordt bereikt door direct na het bruggetje rechtsaf te slaan. Toen ik op laatstgenoemde plek aankwam, liep daar in alle eenzaamheid een klutenpaar met kleine, naar schatting drie dagen oude donsjongen. Tot mijn grote verbazing ontdek ik, dat er hier in totaal vijf jongen tussen de korte oevervegetatie rondscharrelden. Daar ik dit nooit eerder had gezien, vertrouwde ik eerst mijn eigen ogen niet, maar na herhaalde malen zorgvuldig geteld te hebben bleek toch inderdaad, dat dit ouderpaar met vijf nakomelingen was gezegend. Dat één van de jongen afkomstig zou zijn van het eilandje bij 'De Grauwe Gans' leek mij gezien de grote afstand tussen beide observatiepunten en het feit dat de kuikens nog zeer jong en alle van dezelfde grootte waren, gevoelig uit te sluiten. In de literatuur wordt opgegeven, dat klutenlegsels van één ouderpaar als regel vier eieren bevatten, maar soms twee of drie. Legsels met vijf eieren worden aangeduid met 'selten' (Niethammer 1942), 'occasional' (Witherby & et al 1947) en 'niet zelden' (Eykman & al 1949). Laatstgenoemde auteurs vermelden zelfs, dat van alle Limicola juist bij de Kluut het meest legsels van vijf

voorkomen. Grotere legsels worden beschouwd als afkomstig van meer dan één wijfie.

Na deze klutenfamilie een tijd lang te hebben bekeken, wandelde ik vervolgens naar de observatiehut 'De Grauwe Gans', van waaruit men een prachtig uitzicht had op de broedvogels van het vlakbij gelegen eilandje, waar het een drukte van belang was. Tussen de talrijke broedende Visdieven zaten of liepen behalve Grauwe Ganzen en Bergeenden met hun jongen ook Bontbekplevieren, twee Nijlganzen, die zeer fel werden aangevallen, Krak-, Slob- en Wilde Eenden, alsmede veel Kluten met hun pas enkele dagen oude donsjongen. Ook hier zag ik weer dat er een klutenpaar met vijf jongen rondliep. Korte tijd later ontdekte ik zelfs nog een tweede paar, waarbij dit het geval was. Aangezien de klutenpopulatie op het kleine eilandje naar schatting tegen de twintig paren omvatte, ging het hier in tegenstelling tot het paar van mijn eerste waarnemingspunt hoogstwaarschijnlijk om jongen, die zich in de grote drukte bij vergissing bij vreemde ouders hadden aangesloten. Dat dit soms tot voor hen zelf nare ervaringen kan leiden, bleek toen ik zag, dat donsjongen door adulte Kluten verscheidene malen fel werden gepikt en soms in de snavel zelfs een heel eind weggesleept. Nadat zo'n agressieve Kluut het jong dan ten slotte had losgelaten verroerde dit zich eerst korte tijd niet om zich dan plotseling al rennend en zwemmend naar de plek te spoeden, waar zijn ouders zich bevonden. Gezien de zeer dichte vogelbevolking was het eigenlijk niet zo verwonderlijk, dat het hier herhaaldelijk tot schermutselingen kwam en dat daarbij ook kleine jongen betrokken

Een Kluut met drie jongen zien wij vaker dan een met vijf jongen.

Foto: Wim Smeets.

raakten. Agressiviteit van Kluten tegenover jongen van soortgenoten, zelfs tegenover eigen jongen, wordt door verscheidene waarnemers vermeld (Selous 1927, Makkink 1936, beiden ex. Cramp 1983).

Hoewel mijn waarnemingen, al met al, geen nieuwe feiten aan het licht hebben gebracht, vormden ze voor mij een interessante belevenis, waarvan ik ook de lezers van Het Vogeljaar graag de eigenoot wil maken.

■ Gerard A. de Vries, Chopinlaan 1, 3741 HE Baarn.

Literatuur:

Cramp, S. et al (1983): Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Deel III. Bladzijde 55.

Eykman, C., P.A. Hens, F.C. van Heurn, C.G.B. ten Kate, J.G. van Marle, M.J. Tekke & T.G. de Vries (1949): De Nederlandsche Vogels. Deel III. Bladzijde 842.

Niethammer, G. (1942): Handbuch der deutschen Vogelkunde. Deel III. Bladzijde 236.

Witherby, H.F., F.C.R. Jourdain, N.F. Ticehurst & B.W. Tucker (1947): The Handbook of British Birds. Deel IV. Bladzijde 4.

Merels voeren jongen tagliatelle

Op 19 juli kwamen wij thuis van vakantie en het eerste wat wij hoorden was het gebedel van jonge Merels in de klimop tussen de burens en ons. De volgende dag aten wij 's avonds buiten. De borden lintmacaroni stonden nog niet op tafel of daar was de merelman. Vanuit de Catalpa die ons terras schaduw geeft keek hij geïnteresseerd naar ons eten. Maar geïnteresseerd, Merels eten toch geen lintmacaroni? Toen mijn vrouw nog even de keuken binnen ging, daalde hij af naar de leuning van haar stoel, de blik strak op haar bord gericht. Het was waar, hij had enorme trek in tagliatelle. Hij verdween toen mijn vrouw weer naar buiten kwam, maar wij namen de proef op de som en gooiden een paar kleine stukjes op de grond. Het was de merelvrouw die er eerste een paar keer aan pikte, de kaas er af?, en de stukjes toen mee naar het nest. Ze kwam nog een paar keer terug en nam ook toen weer stukjes tagliatelle mee.

Sindsdien houdt de vraag me bezig of het gewoen is dat Merels hun jongen Italiaanse deegwaren voeren, maar nog meer hoe het mogelijk is dat ze zo snel door kunnen hebben dat ons eten ook hun eten zou kunnen zijn.

■ Dingeman A. Boogert, Burgemeester Van Hasseltlaan 9, 1412 GN Naarden.

Houtduiven snoepen van bloemknoppen

Half april 1997, toen de Japanse Kers in onze tuin op springen stond, kwam elke avond een houtduivenpaar zich tegoed doen aan de roze bloemknoppen.

Door het koude weer bleef de boom dagenlang in het knopstadium steken en geleidelijk aan werden de takken kaler.

Toen de bloei eindelijk doorzette werd er niet meer gesnoept.

Ik kende de Houtduif tot dusver alleen als een fanatieke 'groenvoer'-eter in de moestuin!

■ C.J. Bak, Horstlaan 76, 7602 AN Almelo.

Voedselparasitisme bij Kauwen

Op 15 juni 1997 viel het me op, de kokmeeuwenkolonie met juvenielen in de Karrevelden op Tholen observerend, dat een groepje Kauwen actief was met onrustig neerstrijken en opvliegen. De jonge meeuwen bedelden omstandig om voor en als de ouders dat met enige moeite opbrachten, gebeurde het nogal eens dat de Kauwen sneller waren dan de jongen en er met de buit (witte brokjes, gezien vanaf afstand) vandoor gingen. Ondanks dit voedselparasitisme werden de Kauwen nauwelijks door de meeuwen geweerd. Een paartje Noordse Sterns aan de rand van de kolonie ondervond geen hinder, maar dat reikte nu jong dan ook elk aangevoerd visje op elegante wijze rechtstreeks aan.

■ Jaap Dorgelo, Kralenbeek 1171, 1104 KJ Amsterdam.

Correctie roepende Kwartel

In een korte mededeling in Het Vogeljaar jaargang 39, bladzijde 73 maakte ik melding van een 's nachts gehoorde Kwartel in de binnenstad van Utrecht waarbij ik ervan uitging dat deze ergens vanaf een dak zat te roepen. Het nadien verschenen vogels van Europa van Lars Jonsson vermeldt echter dat de vogels ook 's nachts op de trek roepen en achteraf bezien heeft mijn waarneming zeker ook op een overtrekkende vogel betrekking gehad. Het betrof de bekende roep van de soort, dit is de advertentie van het ♂.

■ Pim Bauwens, Kapelstraat 43, 3572 CJ Utrecht.

Broedende Oehoe in Sint-Pietersberg

In een van de mergelgrotten van de Sint-Pietersberg bij Maastricht heeft een Oehoe twee eieren uitgebroed en is inmiddels bezig met het grootbrengen van de twee kuikens. Het is voor het eerst sinds 1983 dat in Nederland weer een broedgeval van de Oehoe is vastgesteld.

Door een goede bescherming en ook door uitzetten van deze grote uilenscoort wint de vogel langzaam aan terrein in bijvoorbeeld België, Luxemburg en Duitsland.

Bron: Van Nature 7 (6/7): juni/juli 1997, bladzijde 1.

Visdief: wereldrecordhouder langeafstandstrek

De Victorian Wader Study Group (VWSG) van de Royal Australian Ornithologists Union (RAOU) heeft een geringde juveniele Visdief gevangen die een afstand van ten minste 26.000 kilometer moet hebben afgelegd van zijn nest in Midden-Finland naar de kust van het Gippslaan Meer in oostelijk Victoria in Zuid-Oost-Australië. De vogel werd op 24 januari 1997 gevangen aan bovenvermeld brakwatermeertje bij de kust dat in open verbinding staat met de zee. De vogel is onderzocht en gemeten en daarna in goede gezondheid weer vrijgelaten.

Het gaat hier om de grootste trekafstand die ooit aan de hand van een geringde vogel werd vastgesteld.

In het Guinness Book of Records wordt een Noordse Stern vermeld die in het gebied rond de Witte Zee, Rusland in juli 1955 werd geringd en

in mei 1956 werd teruggevonden bij Fremantle, Zuid-Afrika. Aangenomen dat deze vogel langs de Atlantische kust is getrokken, werd ongeveer een afstand van 22.500 kilometer afgelegd. De Noordse Stern wordt over het algemeen als recordhouder onder de trekvogels beschouwd als het over lange afstanden gaat.

Volgens berekeningen moet de Visdief op z'n minst tweehonderd kilometer per dag hebben afgelegd om op zo'n grote afstand van de ringplaats aangetroffen te kunnen worden.

Bron: Clive Minton & Hugo Phillips in 'Sula' 11 (1): 32-34.

Topjaar voor Texelse Lepelaars

Er hebben meer Lepelaars op Texel gebroed dan ooit tevoren.

Tellingen hebben een aantal van 173 paren opgeleverd. Het oude record stond op 158 paren in 1954. Het eiland is hiermee één van de belangrijkste lepelaargebieden van ons land geworden. Ze hebben gebroed in De Geul, De Muy en op De Schorren. In 1996 werden in Nederland ongeveer 850 broedparen geteld, in 1995 814 broedparen.

Bron: Texelse Courant, 24 juni 1997.

Droogte en Vos zorgden ongewild voor uitbreiding Lepelaar?

De invloed van de aanhoudende droogte en de beheersbeslissing om geen water in te laten, beïnvloedde in 1995 de kolonie van ruim driehonderd broedparen van de Lepelaar op de Oostvaardersplassen. Bovendien kreeg de Vos vrij spel door de droogte. De Lepelaars verdwenen en zochten andere broedplaatsen op, onder andere op de Waddeneilanden.

Zie ook Monica Wesseling (1997) in Van Nature (6/7): 2.

Lepelaar terug in Flevoland

De Lepelaar is weer terug in de Oostvaardersplassen. Staatsbosbeheer telde onlangs maar liefst 112 paren in het natuurgebied, zo maakte de organisatie bekend.

Normaal kwamen de vogels ook voor in het gebied, maar vorig jaar lieten ze opeens allemaal verstek gaan.

Bron: Dagblad De Telegraaf 26 juni 1997.

Lepelaars broedden op Duits Waddeneiland Mellum

In 1962 broedde de Lepelaar voor het laatst in Duitsland en wel op het Waddeneiland Memmert. Na meer dan dertig jaar is de Lepelaar opnieuw als broedvogel in Duitsland vastgesteld en wel op het Waddeneiland Mellum (Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer). Behalve de acht paren die op Memmert hebben gebroed, hebben thans drie paren op Mellum gebroed, de meest oostelijke broedplaats van de Lepelaar aan de kust van de Noordzee.

De afstand van de nesten van de Lepelaars tot de dichtstbijzijnde broedende Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen bedroeg minimaal drie meter.

De drie nesten van de Lepelaars lagen circa vijftien meter van elkaar. Nadat ze vanaf midden mei op Mellum aanwezig waren, werden op 1 augustus 1996 de nesten gevonden.

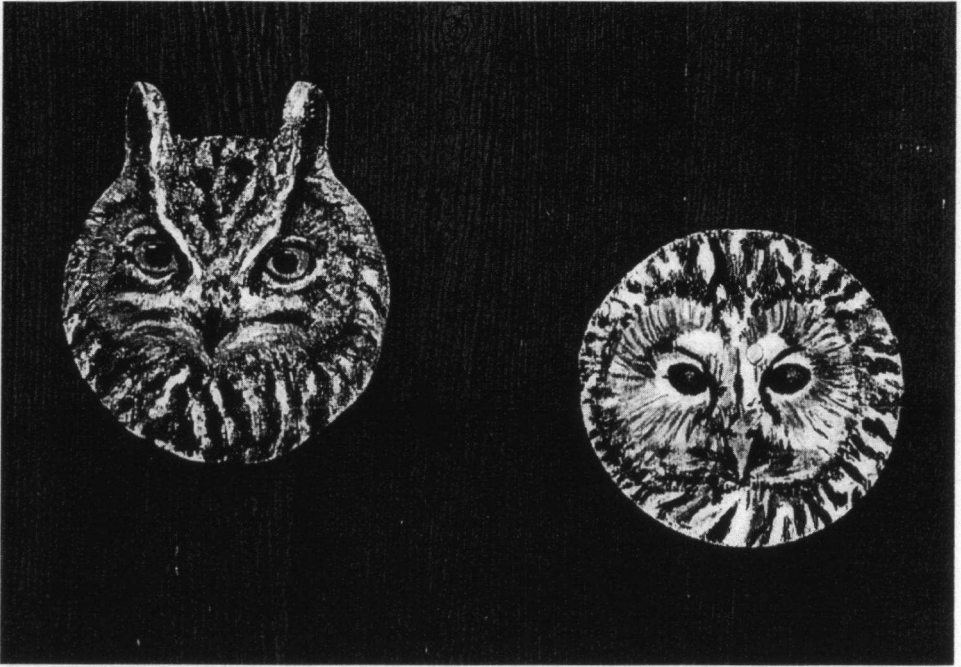
Eén der broedvogels droeg een kleurringcombinatie. Deze vogel werd op 21 mei 1993 op het eiland Vlieland geringd.

Bron: Sönke Wilkens in Seevögel, Band 18, Heft 2, juni 1997, bladzijden 45-46. Seevögel is het tijdschrift van het Verein Jordsand zum Schutze der Seevögel und der Natur e.V., Geschäftsstelle Haus der Natur, Bornkampsweg 35, D-22926 Ahrensburg/Wulfsdorf, (04102) 326 56.

De Lepelaar breidt zich als broedvogel nog steeds uit.

Foto: Wim Smeets.

De Zwarte Specht kan voor huiseigenaren heel veel ergenis verwekken, doordat hij gaten in de gevelplanken hakt. Een manier om de Zwarte Specht weg te houden is om op de getroffen wand natuurgetrouwe geschilderde uilenkoppen vast te spijkeren. De oehoekop links en de kop van de Oeraluil rechts zijn geschilderd door Karin Lipkin-Torsen.

Naar een foto van Hans Håstbacka.

Angstaanjagende uilenkop middel tegen spechten

De Zwarte Specht veroorzaakt soms schade aan houten wanden van woningen en bijgebouwen door er gaten in te hakken.

Het zijn vooral de gevelwanden die door de grote specht kapot gehakt worden, die waarschijnlijk op zoek is naar keverlarven en aantrekkelijke nestgaten of overnachtingsplaatsen in de holle ruimten achter de planken.

Niet alle Zwarte Spechten interesseren zich voor de resonerende planken wanden, maar die exemplaren die dat wel doen, gaan grondig te werk.

Soms is bijna de hele gevelkant onder de dakluis geperforeerd, terwijl andere huizen slechts een enkele toegangsgat krijgen. Wanneer de huiseigenaar dat ene spechtengat toestaat en het niet dichtspijkert, kunnen zowel de Zwarte Specht, de Bosuil en de Brilduiker als de Eekhoorn en marters in de loop der jaren gebruik maken van de ruime zolderruimte.

De meeste huiseigenaren willen ondanks alles geen rafelige donkere gaten in de anders zo fraaie gevels hebben.

Daar de Zwarte Specht een beschermde vogel en bovendien een relatief minder algemene specht is, gaat het erom de eigenzinnige specht op een vreedzame manier bij de gevelwanden weg te houden.

Het kan helpen de gevel lichtblauw te schilderen, aangezien vogels normaliger een hekel aan blauw hebben. Een ander trucje om tegen de

Zwarte Specht op te treden is voor de gevel blauwe lijnen of fijnmazig gaas te spannen.

Niet alle huizenbezitters willen echter hun gevels blauw schilderen of er ontsierende lijnen of gaas voor spannen. Rest dus de mogelijkheid de specht schrik aan te jagen met afbeeldingen van zijn eigen vijanden, te weten Havik, grote uilen en marters.

Een havik-dummy van fineer of papiermaché die aan een touwtje vanaf de dakrand voor de gevel hangt, verjaagt althans in het begin de Zwarte Specht. Door natuurgetrouwe uilenkoppen op ronde stukken fineer te schilderen en deze op de gevel te spijkeren gebruikt men een andere truc die effect sorteert.

De Oehoe is waarschijnlijk de meest schrikaanjagende grote uil voor de Zwarte Specht, maar de Laplanduil, de Oeraluil en de Bosuil hebben mogelijk ook dat effect.

Een goed geschilderde marterkop die tussen de planten door naar buiten kijkt is zeker even effectief als de oehoekop, maar nog niet geprobeerd. Maar die proef is de moeite waard, want zowel de huiseigenaar als de Zwarte Specht hebben hulp en bescherming nodig.

Bron: Hans Håstbacka, Vasavägen 15, Fin-64200 Närpes, Finland in Var Fagelvärd 56 (3): 29 (1997).

Grote Bonte Specht hakt in scheepsmasten

Een Grote Bonte Specht heeft het in jachthaven De Domp in Sneek voorzien op de masten van schepen. Hij strijkt er op neer en bewerkt ze met zijn snavel.

Volgens vogelkundige Jan de Jong uit Joure ziet de specht de masten aan voor kale, dode bomen. Onder de schors van dode bomen kan het wemelen van de kevers en larven. Spechten leven van die diertjes, die ze met hun snavel onder de schors van de bomen vandaan kloppen. Rond de jachthaven staan veel bomen die volop in het groen staan. De Jong veronderstelt dat de specht het woud van masten aanziet voor een hoekje bos waar veel dode bomen bij elkaar staan.

Hij heeft de havenmeester geadviseerd eigenaren aan te raden de mast in de haven te strijken of af te dekken met zeildoek.

Vorig jaar was een specht op dezelfde manier actief in jachthaven De Eendracht in Heeg.

Bron: GPD, Gooi- en Eemlander, 2 augustus 1997.

Purperkoet terug in Frankrijk

In het Parc Naturel d'Aiguamolls d'Empurda (Spanje) heeft men in 1989 en 1991 met succes de Purperkoet (*Porphyrio porphyrio*) heringevoerd.

Aan de andere kant van de grens profiteert de tweelingpartner, de étang de Canet Saint-Nazaire van de natuurlijke herinvoering van deze zeldzame en beschermde vogelsoort, die sinds de laatste eeuw uit deze streek was verdwenen.

In 1996 hebben minstens twee paartjes daar met succes in het rietmoeras gebroed.

Het is het eerste broedgeval sinds lang, dat in Frankrijk is vastgesteld.

De étang (plas) maakt deel uit van het domein van het kustreservaat maar bevindt zich ook in een jachtgebied. Men hoopt dat dit geen schade zal veroorzaken aan een vrije ontwikkeling van de Purperkoet in Frankrijk.

Bron: Le Courrier de la Nature, 9, rue Cels, Paris 14e, Frankrijk, nummer 165, juli-augustus 1997, bladzijde 13.

Kritisch Faunabeheer kiest nieuwe naam: 'De Faunabescherming'

Als gevolg van een uitspraak van de Amsterdamse rechtbank in een door de jagersorganisatie Stichting Actief Faunabeheer aangespannen hoger beroep, ziet Stichting Kritisch Faunabeheer (SKF) zich na 21 jaar genoodzaakt haar naam te wijzigen. De rechtbank oordeelde dat het gebruik van de naam Stichting Actief Faunabeheer de jagersorganisatie niet kon worden ontzegd en deelde de vrees van Stichting Kritisch Faunabeheer, dat verarring bij het publiek zou kunnen ontstaan, niet.

Om die reden heeft het bestuur van Stichting Kritisch Faunabeheer besloten een andere naam te kiezen: 'De Faunabescherming'.

Reeds geruime tijd dreigde een 'coup' van jagerszijde op het begrip 'faunabeheer'. Organiseerde de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging eerst overal in het land zogenaamde Wild-

beheerEenheden om het hoofd te kunnen bieden aan het toenemend maatschappelijk verzet tegen de plezierjacht, inmiddels is ook het begrip 'wildbeheer' zo beladen dat honderden jagersorganisaties zich opmaken voor een naamswijziging in 'FaunabeheerEenheden'. Overal worden de begrippen 'jacht', 'wild' en 'jagers' geschrapt uit naamgeving om op maskerende wijze het bemachtigen en doden van dieren tot 'nut van het algemeen' te verklaren. Jagersgezinde topambtenaren van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij nemen reeds jarenlang het voortouw in het introduceren en hanteren van deze camouflagenamen, zelfs in (voorstellen tot) wetgeving. De woorden 'jager' en 'jacht' zullen als het aan hen ligt de 21ste eeuw niet halen omdat ze slecht liggen bij het publiek. Ook in kringen van de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging en de Nederlandse Vereniging van Jachttopzichers wordt gepleit voor een naamswijziging van beide organisaties. Stichting Kritisch Faunabeheer volgt deze ontwikkeling reeds geruime tijd en heeft zich tot uiterste verzet toen de nauw aan de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging gelieerde 'Stichting Actief Faunabeheer' een publiekscampagne startte met als overduidelijk motief om de jacht een beter imago te verschaffen en SKF de wind uit de zeilen te nemen. Hoewel SKF het verlies van de procedure - na eerst in Kort Geding in het gelijk te zijn gesteld - zeer betreurt, is zij verheugd over het feit dat pers en publiek als gevolg van de procedure op de hoogte zijn van de ware motieven van de Stichting Actief Faunabeheer, die onder haar weinig originele naam in elk geval niet langer onopgemerkt als mantelorganisatie van jagers naar buiten kan treden.

De nieuwe naam De Faunabescherming maakt het publiek in één oogopslag duidelijk aan welke zijde voorheen Kritisch Faunabeheer staat en neemt elk risico van verarring met een jagersclub weg. De Faunabescherming zal actief campagne voeren om het begrip 'faunabeheer' besmet te verklaren nu dat in alle gevallen verboden blijkt met jagen, doorgaans met geen andere legitimatie dan 'plezier'. De Faunabescherming zal zich met onverminderde kracht in blijven zetten voor de belangenbehartiging van alle in het wild levende dieren.

Bosbeheerders en natuurlijke bosverjonging

Meer en meer wordt in Nederland gebruik gemaakt van natuurlijke bosverjonging. Er is al veel onderzoek gedaan naar technische aspecten ervan, maar weinig is bekend over wat de beweegredenen zijn om wel of niet natuurlijke verjonging te gebruiken en hoe deze manier van verjonging wordt gewaardeerd.

In april 1997 is onder een aantal particuliere bos-eigenaren, districtshoofden van Staatsbosbeheeren gemeenten met bosbezit een enquête gehouden om daar achter te komen.

Voor- en nadelen

Bijna alle beheerders die reageerden, geven aan dat natuurlijke verjonging meer voordelen heeft ten opzichte van het gebruik van plantsoen dan

nadelen. Meer dan de helft van hen vindt zelfs dat de voordelen van natuurlijke verjonging veel groter zijn dan de nadelen. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

- natuurlijke verjonging is gratis, terwijl het gebruik van plantsoenen veel kosten met zich meebrengt (plantmateriaal, terreinvoorbereiding, arbeid);
- verhoging van de biodiversiteit van het bos en instandhouden van het bosmicroklimaat (in tegenstelling tot grootschaliger kap);
- verhoging van recreatieve waarde van bossen; voor de recreant moet het bos er gevarieerd en natuurlijk uitzien, met veel structuur en menging van boomsoorten;
- er is geen transport van kwekerij naar bos, zodat de boompjes geen plantschok krijgen.

Er worden wel kanttekeningen geplaatst:

- er moeten geschikte moederbomen aanwezig zijn, zowel in soort als in kwaliteit;
- de soortensamenstelling van de verjonging, en voor sommige ook de genetische kwaliteit ervan, is niet altijd goed;
- de exploitatie en dunningen zullen moeilijker en bewerklijker zijn, waardoor de winst waarschijnlijk lager wordt;
- de houtopbrengst gaat waarschijnlijk omlaag, anderen menen juist dat de houtopbrengst niet minder wordt;
- sommige mensen vragen zich af of natuurlijke verjonging wel kwaliteitshout oplevert, al twijfelen ze niet aan de hoeveelheid hout;
- een nogal vaak voorkomend probleem is dat één soort zich agressief verjongt, waardoor andere onvoldoende kans krijgen.

Gebruik van plantmateriaal

Plantgoed wordt nog steeds gebruikt, soms samen met natuurlijke verjonging of in plaats van natuurlijke verjonging.

In gebieden die alleen een natuurfunctie hebben, dus waar houtproductie geen rol speelt, wordt niet meer geplant, hoogstens voor aanleg van lanen en singels of waar natuurlijke verjonging zeer moeilijk van de grond komt, zoals kuststroken.

Redenen die veel worden gebruikt om plantsoen te gebruiken, zijn:

- natuurlijke verjonging komt niet of niet in voldoende mate op of laat erg lang op zich wachten (door wildvraat, dichte vegetatie en afwezigheid van zaadbronnen);
- om soorten in te brengen waarvan geen zaadbronnen in de buurt zijn (omvorming van bijvoorbeeld naaldbos naar loofbos of gemengd bos);
- om met bepaalde soorten de natuur- en beleevingswaarde te verhogen;
- om gaten op te vullen (op plekken waar kaalkap is gepleegd of waar door calamiteiten grote kapvlekken zijn ontstaan).

In het algemeen wacht men liever op natuurlijke verjonging en gaat men pas over tot planten wanneer men in problemen komt met de Boswet. Onderzoekers, afnemers, boomkwekers en beleids mensen moeten communiceren, waardoor elkaars behoeften goed in beeld komen. De markt loopt nu te vaak achter de feiten aan. Dat

komt de kwaliteit van bossen en beplantingen niet ten goede.

R. Kuller, Landbouwwuniversiteit Wageningen/IKC Natuurbeheer

Bron: Bosbouwvoorlichting, nummer 6 (1997), bladzijde 75.

Iepenziekte bedreigt duizenden iepen in Nederland!

De iepenziekte heeft in 1996 hard toegeslagen, met name in de kustprovincies. Het totaalaantal uitgevallen iepen in Nederland bedroeg in 1996 ongeveer 50.000 bomen! Dit cijfer is gebaseerd op gegevens afkomstig van provinciaal coördinatoren van met name iepenrijke provincies. Helaas liggen deze uitalcijfers nog iets hoger dan in 1995, ondanks de inspanningen van velen: actieve gemeentelijke en overige iepenbeheerders, provinciale en regionale coördinatoren, het IepenBeraad en de daarin deelnemende organisaties en personen en de Bomenstichting. Voor het seizoen 1997 zijn de verwachtingen mede afhankelijk van de weersomstandigheden; koud en nat weer remt de ontwikkeling van de iepenspinkeverpopulatie. Veel hangt ook af van het snel onschadelijk maken van zieke iepen door de beheerder of eigenaar van de bomen. Gebleken is dat dit de meest effectieve methode is.

Actieve bestrijding noodzaak

Om de bestaande iepenpopulaties zo veel mogelijk te behouden, is het nog steeds noodzakelijk een actieve bestrijding van de iepenziekte te blijven voeren. Samenwerking op regionaal niveau biedt de meeste kans op succes bij het weer beheersbaar maken van de iepenziekte. Het is van het grootste belang dat alle beheerders van iepen (gemeenten, semi-overheid en particulieren) in een regio samenwerken op het gebied van controle en opsporing van zieke/aangetaste iepen en zorgdragen voor het snel opruimen en onschadelijk maken van het iepenhout. Dit laatste geldt des te meer voor 'broedbomen' en 'broedhout'!

Injecteren van monumentale iepen

Het verdient aanbeveling om waardevolle, monumentale iepen preventief te laten injecteren met Dutch Trig in de periode mei-juni door de Heidemij; de geïnjecteerde bomen blijven zo vrijwaard van de iepenziekte voor één jaar, mits de iep niet via wortelcontact besmet is (geraakt). Ook particuliere eigenaars kunnen zo hun eigen iepen beschermen tegen de iepenziekte. Het blijft echter zaak steeds goed in het oog te houden of iepen door de iepenziekteschimmel (*Ophestoma novo-ulmi*) zijn aangetast: het blad van de boom verkleurt dan binnen enkele weken van groen naar geel en vervolgens naar bruin tot de boom afsterft. De boom is dan geschikt voor iepenspinkeverwijfjes om hun eitjes onder de bast af te zetten en zodoende als 'broedboom' te fungeren. Ook ongeschield iepenhout, bijvoorbeeld hardhout, kan (onbedoeld) als broedplaats voor iepenspinkevers dienen.

Voor aanplant of herplant van iepen kan het beste worden gekozen voor de minder vatbare variëteiten, zoals 'Dodoens', 'Plantijn', 'Lobel' en

'Clusius'. Zo is er ook de variëteit 'Columella' beschikbaar, die een zeer hoge mate van resistentie tegen de iepenziekte bezit.

Meld zieke iepen zo snel mogelijk

De Bomenstichting/IepenBeraad vraagt iedereen die zieke of aangetaste iepen signaleert, dit direct bij zijn of haar gemeente te melden om de boom onschadelijk te (laten) maken. Uiteraard moet men er zeker van zijn dat het om een zieke iep gaat, om valse meldingen te voorkomen.

Informatiepakket

Wie meer informatie of advies over de iepenziekte wil, kan bij de Bomenstichting terecht voor een folder en de poster 'Iepen behouden'. Deze kunt u samen bestellen door f 6,50 over te maken op gironummer 2 108 755 ten name van Bomenstichting, Utrecht onder vermelding van 'info-pakket iepen', (030) 234 07 78.

Classificatie en wettelijk statuut van Ondersoorten binnen de avifauna van de Europese Unie

De soorten vormen de basis van het systematische classificatiesysteem bij de Vogels. Ze zijn de enige natuurlijke entiteiten, waaraan men een dubbele Latijnse naam heeft gegeven (binominaal systeem):

- de eerste naam is die van het Geslacht (met een hoofdletter)
- de tweede naam is die van de soort (kleine letter).

Soorten kunnen worden onderverdeeld in ondersoorten of geografische rassen (variëteiten); deze specimens gelijken naar vorm en uitzicht zeer dikwijls op de nominale referentiesoort maar hun broedgebieden verschillen van elkaar:

- de derde Latijnse naam is die van de ondersoort.

Die derde naam (trinominaal systeem) verschilt altijd van de vorige twee.

Voorbeeld: De Vink heeft als wetenschappelijke referentiernaam *Fringilla coelebs coelebs* (Europa), maar er bestaat ook een Noordafrikaanse ondersoort *Fringilla coelebs spodiogenys*. Het wettelijk statuut van die Noordafrikaanse ondersoort is hetzelfde als die van de Europese soort op het grondgebied van de Europese Unie.

Anderzijds bestaan er vogelsoorten die slechts een binominale Latijnse naam dragen (geslacht en soort), want het zijn de enige onderscheidbare vertegenwoordigers binnen een familie of een onderfamilie: het zijn de monotypische soorten. Voorbeeld: de Keep, die een binominale naam heeft *Fringilla montifringilla*, telt geen enkele ondersoort hoewel zijn broedgebied zich uitstrekt over drie continenten, vanaf West-Europa tot Japan, Noord-Afrika (op trek), het noorden van India en China.

De Keep die in China leeft, bezit hetzelfde wettelijk statuut als de Europese Kepen, omdat hij dezelfde binominale Latijnse naam draagt als monotypische vertegenwoordigers van de soort.

In verband hiermede is hetzelfde wettelijk statuut dat in de Europese Unie geldt, van toepassing op de soort (zelfs als ze geen broedvogel is in

België) en op alle ondersoorten, van het ogenblik dat één van die ondersoorten (...) voorkomt op het grondgebied van minstens één van de lidstaten van de Europese Unie.

Voorbeeld: de Flamingo met de nominale referentiernaam (*Phoenicopterus ruber ruber*) die voorkomt op de West-Indische eilanden, Centraal en Zuidelijk Amerika, heeft hetzelfde wettelijk statuut als de ondersoort (*Phoenicopterus ruber roseus*) die in Zuid-Europa voorkomt.

BESCHERMING VAN ONDERSOORTEN IN BELGIË – EVOLUTIE VAN DE WETGEVING

In het Vlaams Gewest

1.- Het Besluit van de Vlaamse Executieve van 20 november 1985 tot wijziging van het Koninklijk besluit van 9 september 1981 betreffende de bescherming van de vogels in het Vlaams Gewest (B.S. van 31 december 1985) vermeldt in zijn art. 1:

'Dit besluit is van toepassing op alle vogels behorende tot een van de op het Europees grondgebied van de Lid-Staten van de Europese Gemeenschappen in het wild voorkomende vogelsoorten. Daarin worden alle ondersoorten, rassen of variëteiten van deze vogelsoorten begrepen ongeacht of de vogels levend, dood of opgezet zijn.'

Maar de draagwijdte van deze bepaling van een 'ondersoort' werd in twijfel getrokken door vogelhandelaars.

Zij beweerden dat deze uitgebreide beschermingsmaatregel uitsluitend betrekking had tot de 'ondersoorten' aanwezig (in het wild) op het grondgebied van één van de Lid-Staten die deel uitmaakt van de Europese Unie.

Deze visie stemde niet overeen met de bedoelingen van de wetgever (1981) die juist de bescherming wilde uitbreiden tot *'alle rassen en variëteiten'* van onze 'Europese' vogelsoorten.

Want de bedoeling was om iedere verwarring (ten gunste van frauduleuze handel) uit te sluiten wat betreft het op de markt brengen (invoer) van 'gelijkaardige' vogelsoorten afkomstig uit verspreidingszones buiten de Europese Unie of andere delen van Europa of elders ter wereld.

Dit om de eenvoudige reden dat deze vogels nauwelijks te onderscheiden zijn van de (hoofd-)soort, respectievelijk van andere ondersoorten. Want het zou zeer nadelig zijn voor de avifauna in het algemeen indien bijvoorbeeld Putters, afkomstig uit Oost-Europa of Azië (als 'soort' of als 'ondersoort') onverwijld zouden mogen worden ingevoerd en worden verkocht, aangezien onze 'inlandse' Putters (aan wie zij verwant zijn) niet mogen worden verhandeld...

2.- Om klare wijn te schenken in allerlei juridische betwistingen tussen vogelexperten en vogelbeschermers enerzijds, en belanghebbenden in een vrije handel anderzijds, werd dit art. 1 van KB van 9 september 1981, gewijzigd door het Besluit van de Vlaamse Regering van 20 november 1985, aangevuld door het Besluit van de Vlaamse regering van 24 mei 1995 (B.S. van 5

augustus 1995) met een verduidelijking aangaande de verspreidingszone van deze 'ondersoorten, rassen en variëteiten' door het toevoegen van het zinsdeel 'ongeacht hun geografische herkomst'.

Dit artikel luidt nu als volgt:

Artikel 1.- *'Dit besluit is van toepassing op alle vogels behorende tot een van de op het Europese grondgebied van de lid-staten van de Europese Gemeenschappen in het wild voorkomende vogelsoorten. Daarin worden alle vogelsoorten, rassen of variëteiten van deze vogelsoorten begrepen, ongeacht hun geografische herkomst en ongeacht of de vogels levend, dood of opgezet zijn.'*

3.- Deze wettelijke bepaling van de Vlaamse wetgever werd terug aangevochten door een Nederlandse vogelhandelaar die beroep instelde tegen dit besluit, beweerde dat dit besluit (maar ook het Waalse besluit van 14 juli 1994) tegenstrijdig was met de bepalingen van de Europese richtlijn 79/409/EEG van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand in de Europese Unie.

Deze zaak werd behandeld door het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (derde kamer) dat zijn arrest uitsprak tijdens de openbare terechtzitting te Luxemburg op 8 februari 1996.

Het arrest is duidelijk ten gunste van de vogelbescherming en luidt als volgt:

'Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand is van toepassing op ondersoorten van vogels die alleen buiten het Europese grondgebied van de Lidstaten natuurlijk in het wild levend voorkomen, wanneer de soort waartoe zij behoren of andere ondersoorten van deze soort natuurlijk in het wild levend op dit grondgebied voorkomen.'

In het voorafgaand rapport van dit Arrest werden enkele wetenschappelijke begrippen aangehaald in een reeks overwegingen waaronder onder andere volgende uitgekozen vaststellingen:

- 'In de vogeltaxonomie omvat het begrip soort per definitie alle onderverdelingen van die soort, zoals de rassen en de ondersoorten. Een individu van een ondersoort behoort dan ook altijd tot de soort waartoe de betrokken ondersoort behoort'.

(Punt 11)

- 'Ervan uitgaande dat de werkingssfeer van de richtlijn wordt gedefinieerd aan de hand van het taxonomische begrip soort, volgt daaruit dat zodra een ondersoort natuurlijk in het wild levend voorkomt op het Europese grondgebied van de Lidstaten waarop het Verdrag van toepassing is, de soort waartoe deze ondersoort behoort als een Europese soort moet worden beschouwd, en derhalve dat alle andere ondersoorten van de betrokken soort, ook de niet-Europese, onder de richtlijn vallen'.

(Punt 12)

- 'Het begrip soort dekt een biologische eenheid waarvan de wetenschappelijke definitie alom wordt erkend en die berust op kenmerken welke deel uitmaken van het genetisch erfgoed van de individuen van de betrokken soort, doch dit geldt

niet voor het begrip ondersoort. Dit begrip duidt namelijk een populatie binnen een soort aan die zich op basis van criteria als verschijningsvorm, habitat of het gedrag van de individuen onderscheidt van andere populaties van dezelfde soort'.

(Punt 13)

In het Waals Gewest

1.- Het Besluit van het Waalse Gewest van 17 september 1987 (B.S. 14 januari 1988) tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 20 juli 1972 betreffende de bescherming van de vogels, in zijn Art. 1 bepaald deze wijziging als volgt:

Artikel 1. De eerste alinea van artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 20 juli 1972 betreffende de bescherming van Vogels wordt vervangen door volgende voorschriften:

'Dit besluit is toepasselijk op alle op het grondgebied van de Europese Gemeenschap in het wild levende vogelsoorten, daarin begrepen alle bestaande onderzoeken, rassen of variëteiten van deze soorten, ongeacht of de vogels, dood of opgezet zijn.'

2.- Het Besluit van de Waalse Regering van 14 juli 1994 (B.S. van 21 september 1994) betreffende de bescherming van de Vogels in het Waals Gewest bepaalt zeer nauwkeurig de draagwijdte van de algemene toepassing van de beschermingsmaatregelen in zijn Art. 2 § 1 en 2 als volgt:

Art. 2 § 1. *Dit besluit is van toepassing op alle vogels die behoren tot een soort die natuurlijk in het wild leeft op het Europees grondgebied en inzonderheid op de bijlage 1 van dit besluit bedoelde soorten, op de ondersoorten ongeacht hun geografische herkomst, op de rassen of variëteiten van deze soorten, alsook op de hybridische vogels voortkomend uit een kruising met een vogel waarop dit besluit van toepassing is, voorzover deze vogels normaal of mutant zijn, levend, dood of opgezet zijn.*

§ 2. *Dit besluit is niet van toepassing op:*

1. *de hoenderhofvogels aanzien als agrarische huisdieren die gewoonlijk gehouden worden als inkomen- of opbrengstdieren voor de productie van vlees, eieren, pluimen of pelzen;*

2. *de tamme duivenrassen;*

3. *de mutanten van *Serinus canaria* en op de hybriden van *Serinus canaria* met een soort die niet bedoeld is bij dit besluit;*

4. *de als wild gerangschikte vogelsoorten bij toepassing van artikel 1 bis van de jachtwet van 28 februari 1882.*

■ Roger Arnhem, voorzitter Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels vzw. (KBVBV), Veeweidestraat 43, B-1070 Brussel, België, (02) 521 28 50.

Als rapport is bij het Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels verschenen 'Lijst van de ondersoorten van de Europese Unie' (59 bladzijden). Het inleidende woord is hierboven volledig opgenomen (5 bladzijden in het Vlaams, 5 bladzijden in het Waals). Nadere informatie verkrijgbaar bij bovenstaand adres.